

Siseministri määruse „Kodanikuühiskonna strateegilise partnerluse tingimused ja kord“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga toetatakse vabäühenduste koosloome võimalusi avaliku sektoriga kodanikuühiskonna poliitika kujundamiseks ja elluviimiseks määrusega kavandatavate strateegilise partnerluse prioriteetsete suundade kaudu. Siseministeeriumi kodanikuühiskonna strateegiline partnerlus tähendab antud eelnõu kontekstis valdkonna partnerite ja seeläbi erinevate võimalikult laiapindsete huvigruppide vajaduste ja seisukohtade avatud kaasamist kodanikuühiskonna arendamiseks, poliitika kujundamiseks ja valdkonnas muutuste saavutamiseks. Eelnevast tulenevalt lähtub Siseministeeriumi kodanikuühiskonna strateegiline partnerlus järgmistest põhimõtetest: kaasamine ja koostöö, valdkonna strateegiliste eesmärkide ja mõju saavutamine ning ühenduste võimestamine.

Eelnõus nimetatud toetuse andmise eesmärk on kooskõlas nii valdkondliku arengukava „Sidus Eesti 2030“ ja selle programmiga „Kogukondlik Eesti 2025-2028“. Tagamaks vabäühenduste kaasamise ja koosloome stabiilsus ning kvaliteet, finantskindlus ja jätkusuutlikkus valdkondlike eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks, otsitakse konkursi raames Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilisi partnereid perioodiks 2025-2027.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Siseministeeriumi kodakondsuspoliitika ja kodanikuühiskonna osakonna juhataja Martin Tuli (tel 612 5280, martin.tulit@siseministeerium.ee) ja ministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Rebeka Pintson (tel 612 5230, rebeka.pintson@siseministeerium.ee).

Eelnõu ja seletuskiri on keeleliselt toimetamata.

1.3. Märkused

Eelnõu ei ole seotud muu menetluses oleva eelnõuga, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ega Euroopa Liidu õiguse rakendamisega. Samuti ei ole eelnõu seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

2. Eelnõu eesmärk

Eelnõu eesmärk on reguleerida võimalust vabäühendustel osaleda kodanikuühiskonna valdkonna poliitika arendamises, kujundamises ja rakendamises avatud valitsemise ja koosloome kaudu, et toetada teadmiskujundamist ja praktikapõhist poliitikakujundamist ning võimestada kolmanda sektori organisatsioone, et tasakaalustada ühiskonna, avaliku ja erasektori huve ning nende esindatust ühiskonnaelu kujundamisel. Samuti on eelnõu eesmärk seada läbipaistvad tingimused vabäühenduste rahastamisele, mis põhinevad avalikul huvil ja on kooskõlas riigi strateegiliste eesmärkidega.

Varasemalt on olnud Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise ja taotluse esitamise tingimused reguleeritud siseministri või kantsleri käskkirjaga¹, hõlmates vabauhenduste võimekust, vabatahtliku tegevuse ja kodanikuaktiivsuse edendamist, kogukonnakeskse valitsemisviisi rakendamist, sotsiaalse ettevõtluse arengut jne. Kuna riigieelarve seaduse § 53¹ lõike 1 kohaselt kehtestab minister määrusega tingimused ja korra ministeeriumi valitsemisala vahendite arvelt riigisisese toetusprogrammi elluviimiseks, toetusprogrammist vahendite saamiseks ning saadud vahendite kasutamiseks, kui nimetatud tingimused ja kord ei tulene muust õigusaktist, kehtestatakse siseministri määrus.

Toetuse andmine on seotud „Sidus Eesti 2021-2030“ arengukava ja selle programmi „Kogukondlik Eesti 2025-2028“ eesmärkide täitmisega.

Võrreldes seni kehtinud korraga regulatsiooni sisuliselt ei muudeta, kuid määruse kehtestamisega paraneb eelduslikult toetuse saaja sihtrühma teadlikkus strateegilisest partnerlusest kodanikuühiskonna valdkonnas Siseministeeriumiga, tagades seeläbi võimalikult võrdne kohtlemine, info ning ligipääs konkursil osalemiseks. Seega kaasneb eelnõuga väheoluline, kuid positiivne mõju kodanikuühiskonna valdkonnas tegutsevatele vabauhendustele.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb **kuuest peatükist ja 23 paragrahvist**. Eelnõu ülesehitus on järgmine:

- 1. peatükk „Üldsätted“ (§-d 1-4);
- 2. peatükk „Konkurss ning nõuded taotlejale ja taotlusele“ (§-d 5–8);
- 3. peatükk „Programmi strateegilised suunad ja oodatavad tulemused“ (§-d 9–14);
- 4. peatükk „Strateegilise partneri valimine“ (§-d 15-18);
- 5. peatükk „Toetuse maksmise tingimused, aruandlus ja tagasinõudmine“ (§-d 19-21);
- 6. peatükk „Poolte õigused ja kohustused“ (§-d 22-23).

Eelnõu 1. peatükk. Üldsätted

Peatükis sätestatakse määruse reguleerimis- ja kohaldamisala, toetuse andja, toetuse andmise eesmärk ja tulemus ning käsitletakse riigiabi ja vähese tähtsusega abi sätteid. Toetuse andmine lähtub arengukava „Sidus Eesti 2021-2030“ programmi „Kogukondlik Eesti 2025-2028“ strateegilistest suundadest.

Eelnõu §-ga 1 kehtestatakse määruse reguleerimisala. Määrus reguleerib toetuse andja eelarvelistest vahenditest kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise, toetuse taotlemise, taotluse menetlemise, toetuse andmise ja tagasinõudmise tingimusi ja korda.

Eelnõu lõikes 2 sätestatakse, et määrust ei kohaldata Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 2023/2831, milles käsitletakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklite 107 ja 108

¹ Nt. siseministri 28. novembri 2022. aasta käskkiri nr 1-3/90 „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks aastateks 2023-2026“; siseministri 14. veebruari 2021. aasta käskkiri nr 1-3/17 „Konkursside läbiviimine strateegiliste partnerite leidmiseks aastateks 2021-2024“; kantsleri 13. juuli 2018. aasta käskkiri „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks vabauhenduste tegutsemissootlikkuse tõstmisel aastateks 2019-2020“.

kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT L, 2023/2831, 15.12.2023) (edaspidi *VTA määrus*), artikli 1 lõikes 1 sätestatud juhtudel. See on vajalik, et oleks üheselt selged välistused. VTA määruse artikli 1 lõikes 1 sätestatud juhud on:

- kalandus- ja vesiviljelusvaldkonnas tegutsevad ettevõtjad;
- ettevõtjad, kes tegutsevad põllumajandustoodete esmase tootmisega;
- ettevõtjad, kes tegutsevad põllumajandustoodete töötlemise ja turustamisega;
- eksport kolmandatesse riikidesse või Euroopa Liidu liikmesriikidesse;
- kodumaiste kaupade ja teenuste kasutamine impordi asemel.

Eelnõu §-s 2 määratakse toetuse andja. Toetuse andja on Siseministerium, kes kuulutab välja toetuse taotlusvooru, menetleb toetuse taotluseid, teeb taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise, rahuldamata jätmise ja tagasinõudmise otsuseid ning toetuse makseid ja järelevalvet tegevuste elluviimise ning toetuse eesmärgipärase kasutuse üle.

Siseministeriumi valitsemisalas on riigi sisejulgeoleku, avaliku korra, piirivalve, pääste, hädaabiteadete, abi- ja infoteadete ning kodakondsuse ja rändega seotud tegevuste korraldamine, osalemine Euroopa Liidu turvalisuspoliitika kujundamises, sisekaitse ja kodanikuühiskonna arengu kavandamine ja koordineerimine, rahvastikutoimingutega ja usuliste ühendustega seotud küsimused ning asjakohaste õigusaktide eelnõude koostamine. Kodanikuühiskonna arengu kavandamisel ja koordineerimisel siseministerium analüüsib, kavandab ja koordineerib Eesti kodanikuühiskonna alast riiklikku poliitikat ning aitab kaasa kodanikuühenduste koostööle Vabariigi Valitsusega.

Eelnõu §-s 3 sätestatakse toetuse andmise eesmärk ja tulemus.

Toetuse andmise eesmärk on konkursi korras leida strateegiline partner või partnerid, kellega koosloomes kujundada kodanikuühiskonna valdkonna poliitikat ning partnerite tegevuste toel viia ellu arengukava „Sidus Eesti 2021-2030“ ja selle programmi „Kogukondlik Eesti 2025-2028“ tegevusi ning toetada nendes strateegilistes dokumentides toodud eesmärkide saavutamist. Siseministeriumi kodanikuühiskonna valdkonnal ei pruugi alati olla piisavat aja- ja inimressurssi erinevate strateegiliste eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste elluviimiseks. Sellisel juhul on otstarbekas leida partnerid, kes oleksid valmis vajalikke tegevusi ellu viima. Strateegiline partnerlus ei kätke endas ainult partnerile teenuste delegerimist ja tellimist, vaid ka partneri võimekuse, organisatsiooni arendamise ning põhikirjaliste eesmärkide saavutamise toetamist.

Siseministeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegiline partnerlus lähtub järgmistest põhimõtetest:

- kaasamine ja koostöö – avatud valitsemine ning teadmisi- ja praktikapõhine kvaliteetne poliitikakujundamine;
- valdkonna strateegilised eesmärgid ja mõju saavutamine – lähtumine valdkondlikest strateegiadokumentidest, sh „Sidus Eesti 2021-2030“ arengukava ja selle programmi „Kogukondlik Eesti 2025-2028“ ning siseturvalisuse arengukava 2030 eesmärkidest ja Riigikogu 12. detsembri 2002. a otsuse „Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni heakskiitmine“ põhimõtetest²;
- ühenduste võimestamine – ühiskonna, avaliku ja erasektori huvide ja nende esindatuse tasakaalustamine.

² <https://siseministerium.prelive.vportal.ee/sites/default/files/documents/2022-03/EKAK.pdf>

Lõikes 2 sätestatakse sisulised eesmärgid, milleks toetust antakse ning mis lähtuvad programmi „Kogukondlik Eesti 2025-2028“ strateegilistest eesmärkidest. Käesoleva määruse tähenduses otsitakse strateegilisi partnereid, kes osalevad programmi järgmiste alaeesmärkide elluviimises: „teadlikud ja aktiivsed elanikud“ prioriteetse suunaga kodanikuharidusel ja arutelukultuuril, „võimekad vabauhendused ja sotsiaalsed ettevõtted“ prioriteetse suunaga vabakonna elujõulisusel ning „läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine“ prioriteetse suunaga kodanikuruumil. Kuna nimetatud alaeesmärkide elluviimisesse ja eesmärkide saavutamisse panustab lisaks siseministeeriumile erinevaid osapooli, on vajalik alaeesmärkide sees täpsustada prioriteetsed suunad, milles ministeeriumi hinnangul on kõige otstarbekam kasutada strateegilist partnerlust vabauhendustega. Nendeks suundadeks on kodanikuharidus, arutelukultuur, vabakonna elujõulisus ja kodanikuruum. Prioriteetne suund käesolevas määruses viitab arengukava programmi alaeesmärgi kontekstis konkreetsele tegevusvaldkonnale või temaatilisele fookusele, mida toetuse andja peab alaeesmärgi saavutamisel eriti oluliseks ja mille elluviimine saab partnerilt suunatud tähelepanu. Määruses sätestatud prioriteetsed suunad on valitud valdkondlike trendide ja perioodi 2025-2027 väljakutsete analüüsi tulemusel ning arvestades programmi alaeesmärkide sisu, seatud eesmärgid ja soovitud tulemusi.

Toetuse andmise tulemusena suureneb võimekus koostöös saavutada kodanikuühiskonna valdkonna arendamise eesmärgid ehk eelduslikult on aastaks 2028 paremate teadmiste ja oskustega ning vastutustundlikke ühiskonnaliikmeid, kes suudavad ja oskavad kogukonna- ja ühiskonnaelus kaasa rääkida, nende huvisid ja arvamusi võetakse kuulda ning võimalusel arvestatakse, vähenenud on polariseerumine ühiskonnas ning suurenenud on oskused ühiskondlikku debatti pidada, kasvanud on vabauhenduste jätkusuutlikkus ning tegutsemisvõime oma põhikirjalisi eesmärgid saavutada ja vabauhenduste suutlikkus ning mõju poliitilistes ja ühiskondlikes protsessides kaasa rääkida on tugevnenud.

Oluline on järgida, et rahastamine oleks läbipaistev, põhineks võrdsetel võimalustel, avalikul huvil ja oleks kooskõlas riigi strateegiliste eesmärkidega. Avalik huvi on määratlemata õigusmõiste. Antud määruse tähenduses põhineb avalikul huvil rahastamine avalike vahendite eraldamisel kodanikuühendustele, mille põhikirjaline tegevus ja sihtgrupp ulatub väljapoole ühenduse liikmete või töötajate huvidest tingimusega, et neid vahendeid kasutatakse Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna edendamiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Avaliku huvi sünonüümina võib kasutada avalikes huvides tegutsemist, mis tähendab, et ühenduse tegutsemine peab olema avatud ja läbipaistev, liikmeks astumine peaks olema avatud võimalikult paljudele, eesmärk on ühiskonna kui terviku huvides tegutsemine ja avaliku hüve loomine. Majandustegevuseks võib toetust kasutada, kuid kasumi teenimine ei tohi olla organisatsiooni peamine eesmärk ega tekitada ebaausat konkurentsi erasektoriga.

Eelnõu §-s 4 sätestatakse täpsemalt vähese tähtsusega abi andmisega seonduv.

Kui määruse alusel antav toetus liigitub riigiabiks või vähese tähtsusega abiks, siis järgitakse toetuse andmisel konkurentsiseaduse 6. peatükist ja VTA määrusest tulenevaid kohustusi ja nõudeid. Toetuse andja peab kontrollima seda, kas toetus on riigiabi või vähese tähtsusega abi, tehes seda taotluse põhiseaduse alusel. Toetuse andja analüüsib, kas tegemist on majandusliku eelise ja konkurentsi moonutamisega. Vähese tähtsusega abi andmisel tuleb muuhulgas jälgida, et ühele taotlejale antava vähese tähtsusega abi kogusumma ei ületaks mis tahes kolme aasta pikkuse ajavahemiku jooksul 300 000 eurot. Alates 1. jaanuarist 2024 tõusis vähese tähtsusega abi

ülemmäär 300 000 euronit taotleja kohta kolme aasta jooksul, mis tähendab, et ülemmäär arvestatakse jooksvalt abi andmise kuupäevast kolm aastat tagasi³.

Lisaks on oluline tähele panna, et vähese tähtsusega abi andmisel peab toetuse andja säilitama toetuse andmisega seotud dokumente kümme aastat.

Eelnõu §-ga 5 kehtestatakse konkursi väljakuulutamise ja taotluse esitamise tingimused ning nõuded toetuse taotlejale ja taotlusele.

Siseministeeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkurs kuulutatakse välja konkursi teavituse avaldamisega Siseministeeriumi kodulehel.

Konkursi teade peab sisaldama vähemalt järgmist teavet: toetuse andja andmed (nimi, aadress, kontaktisiku, kellelt saab täiendavat teavet, e-posti aadress ja telefoninumber), sihtgrupp, keda oodatakse konkursil osalema, taotluse esitamise tähtaeg ja aadress ning konkursitingimused.

Lõike 3 kohaselt sätestatakse konkursitingimustes vähemalt toetuse andmise eesmärgid ja oodatavad tulemused, toetuse maksimaalne periood ja konkursi eelarve, taotlusele ja taotlejale esitatavad nõuded ning taotluse hindamise kriteeriumid.

Taotluse esitamise tähtaeg on vähemalt 30 kalendripäeva. Seega võib vajadusel määrata ka pikema tähtaja.

Eelnõu §-s 6 sätestatakse, millistele tingimustele peab taotleja vastama. Taotleja peab vastama teatud nõuetele, mille alusel tuvastatakse, kas taotleja on usaldusväärne ja kas tal on olemas tegevuste elluviimiseks vajalik suutlikkus ja valdkondlik kompetents, sealhulgas võime korrektselt asjaajamist korraldada ja oma kohustusi täita.

Toetuse taotlejaks võib olla Eestis registreeritud mittetulundusühing või sihtasutus või nendest moodustatud võrgustik või katusliit, mis ei ole riigi ega kohaliku omavalitsuse, erakonna, äriühingu(te) või nende liidu, ametiühingu või kutseliidu valitseva mõju all. Seega on välistatud taotlejatena erakonnad, äriühingud ning riigi või kohaliku omavalitsuse asutatud ning kontrolli all olevad mittetulundusühingud ja sihtasutused või nendest moodustatud võrgustikud ja katusliidud ning avalik-õiguslikud juriidilised isikud.

Taotleja peab olema suuteline planeeritud tegevust läbi viima. Seetõttu on oluline, et taotleja tegutseb huvides ja eesmärkides, mis kattuvad kodanikuühiskonna valdkonna strateegiliste suundadega ning taotlejal on ette näidata vähemalt kolmeaastane kogemus, sh liikmete kaasamises, huvide esindamises ja kaitsmises ning poliitika kujundamises või elluviimises. Taotleja tegevus peab olema avalik ja läbipaistev ning tema tegevus lähtuma vabauhenduste eetikakoodeksist⁴.

Taotlejal ei tohi olla riiklike maksude ja maksete võlga, välja arvatud juhul, kui see võlg on täies ulatuses ajatatud. Kuna eesmärk on toetada taotlejat, kellel ei ole riigi ees rahalist võlga, on see nõue vajalik. Kui taotlejal on maksu- või maksevõlad, mis ei ole ajatatud, ei ole nimetatud nõue täidetud. Infot maksuvõla olemasolu kohta saadakse Maksu- ja Tolliametilt. Maksukorralduse seaduse § 27 lõike 1 punktide 4 ja 5 järgi on maksuvõla ja ajatatud maksuvõla

³ Vähese tähtsusega abi. Rahandusministeerium. <https://www.fin.ee/riigihanked-riigiabi-osalused/riigiabi/vahese-tahtsusega-abi>

⁴ <http://heakodanik.ee/vabauhenduste-etikakoodeks>

andmete näol tegu avaliku teabega, mida maksuhaldur võib igaühele avaldada ilma maksukohustuslase nõusoleku ja teadmiseta.

Samuti ei tohi taotlejal olla majandusaasta aruande esitamise võlga ning olukorda, kus on rikutud Siseministeeriumiga varem sõlmitud riigieelarvelise toetuse lepingut või taotlejal on muid kehtivaid kohustusi ministeeriumi ees. Majandusaasta aruannete esitamise kontrollimine võib näidata toetuse andjale, et taotlejal on probleeme oma kohustuste täitmisega ja aruandlusega või välditakse aruannete esitamist tahtlikult. Majandusaasta aruande esitamist kontrollitakse Äriregistrist.

Juhul kui taotleja on varem saanud riigieelarvest, Euroopa Liidu või muudest vahenditest toetust, mis on kuulunud tagasimaksmisele, saab ta toetust üksnes juhul, kui kõik tagasimaksed on tehtud määratud tähtjaks ja nõutud summas. See on vajalik selleks, et vältida olukorda, kus riik toetab taotlejat, kes ei täida oma kohustusi. Silmas on peetud kõiki riigieelarvelistest vahenditest makstavaid toetusi (mitte üksnes Siseministeeriumi poolt makstud toetusi), Euroopa Liidu poolt makstavaid toetusi või muudest välisvahenditest makstavaid toetusi. Nõude mõte ei ole kohustada tagasimaksmisele kuuluvat toetust tagasi maksma enne tagasimakse tähtaega, vaid sellega ajendatakse tagasimaksmisele kuuluvat toetust tagasi maksma tähtjaks.

Samuti on oluline, et taotleja suhtes ei ole algatatud pankroti- või likvideerimismenetlust ega sundlõpetamist. Juhul kui selgub vastupidine, saab järeldada, et taotlejal puudub tegevuse elluviimiseks vajalik finantssuutlikkus, samuti vajalik haldus- ja toimimissuutlikkus. Teavet pankroti, likvideerimise ja sundlõpetamise menetluse kohta saab Äriregistrist, samuti väljaandest Ametlikud Teadaanded.

Lisaks ei tohi taotleja juhtorgani liiget olla karistatud majandusalase, ametialase, varavastase, avaliku korra, riigi julgeoleku või avaliku usalduse vastase süüteo eest või kui teda on karistatud, siis on ta karistusandmed karistusregistrist kustutatud.

Taotleja võib tegevuste elluviimisesse kaasata partnereid. Partner osaleb iseseisvalt projekti tegevuste elluviimises ja tal tekivad selle käigus kulud. Kui partner osaleb projekti tegevuste elluviimises teenusepakkujana, ei ole ta käsitatav projekti partnerina. Partnerile kehtivad suures osas samad nõuded, mis toetuse taotlejale.

Eelnõu §-s 7 määratakse kindlaks andmed, mida taotlus peab sisaldama, ning nõuded taotluse sisule.

Taotlus peab vormiliselt sisaldama vähemalt infot taotleja (sh nimi, registrikood, kontaktandmed, arveldusandmed), taotletava toetuse summa ja prioriteetne suund ning omafinantseering juhul, kui see on olemas. Nimetatud info ja andmed on aluseks käesoleva määruse § 16 lõikes 1-3 sätestatud taotluse vormiliste nõuetele kontrolliks.

Oluline on, et taotleja on põhjalikult läbi mõelnud taotluse sisu ning veendunud, et taotleja vastab käesoleva määruse § 6 lõikes 2 sätestatud tingimustele, esitades taotlusega sellekohase kinnituse. Toetuse andmise eesmärkide ning võimalikult laiapindse mõju saavutamiseks peavad taotleja põhikirjaline tegevus ja sihtgrupp ulatuma väljapoole ainult ühenduse liikmete või töötajate huvidest. Taotleja põhikirjalised eesmärgid, strateegia või põhitegevus peavad toetama laiemalt Eesti kodanikuühiskonna arengut, panustama elujõulisse kodanikuühiskonda või lähtuma Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni põhimõtetest ning eesmärkidest.

Taotleja peab taotluses esitama konkreetse prioriteetse suuna raames kavandatud sekkumisi ja tegevusi ning eesmärgi toetuse andmise eesmärkide saavutamiseks prioriteetsel suunal. Taotluses on oluline eristada sihtgrupe, kellele planeeritavad sekkumised ja tegevused on suunatud. Taotluses tuleb kirjeldada, kuidas ja millises ajaraamis kavatseb taotleja planeeritavaid tegevusi ellu viia ehk taotlus peab sisaldama asjakohast aja- ja tegevuskava aastaks 2025 ja kava projekti perioodiks 01.01.2026 kuni 31.12.2027 koos indikatiivse eelarve ning -jaotusega kavandatud tegevuste lõikes. Taotluses pakub taotleja välja mõõdikud, mille abil kavatseb oodatavaid tulemusi mõõta.

Saavutamaks toetuse andmise eesmärgid peab taotlejal olema varasem kogemus ja võimekus oma tegevusvaldkonna edendamisel. Et toetatavate tegevustega saavutada võimalikult laiapiindne mõju, peab taotluses kirjeldama taotleja liikmeskonda, esindatavaid või kaasatud huvirühmasid või võrgustikku.

Taotlusele tuleb lisada meeskonna ja selle liikmete kirjeldus koos CV-dega, kes asuvad planeeritavaid tegevusi strateegilise partnerluse perioodil ellu viima.

Taotluses kavandatud tegevuste elluviimisesse on taotlejal võimalik kaasata partner või partnerid, kelle hulk ei ole toetuse andja poolt piiratud. Taotlus peab sisaldama infot ja kirjeldust kaasatava partneri kohta, partneri kaasamise vajalikkuse põhjendust ning infot, millist rolli kannab partner tegevuste elluviimisel. Selleks tuleb taotlusega esitada ka partneri kinnitus, et ta on teadlik ja andnud nõusoleku tegevustes osalemiseks ning et on toetuse taotleja taotlusega tutvunud.

Eelnõu §-s 8 reguleeritakse taotluse esitamist.

Lõike 1 kohaselt esitab taotleja digitaalselt allkirjastatud taotluse e-posti aadressile info@siseministerium.ee. Kuna taotlus esitatakse e-kirja teel, on oluline määrata kindlaks e-posti aadress, kuhu taotlus tuleb saata. See aitab vältida olukordi, kus taotlus võidakse ekslikult esitada mõnele muule e-posti aadressile. Lisaks sätestatakse lõikes 1, et taotlus tuleb esitada taotlusvoorus määratud tähtajaks. See loob selgema arusaama sellest, mis tähtajaks tuleb taotlus esitada ning aitab vältida võimalikke vaidlusi õigeaegselt esitatud taotluse üle. Taotluse esitamise tähtaeg määratakse käesoleva määruse § 5 lõikes 1 sätestatud konkursi väljakuulutamise teavituses.

Lõikes 2 sätestatakse, et üks taotleja võib esitada taotluse ühe või mitme prioriteetse suuna kohta. Eesmärkide ja tegevuste kirjeldus tuleb esitada siiski iga suuna kohta eraldi, et hindamiskomisjonile oleks üheselt selge, milliste käesoleva määruse §-des 9, 11 ja 13 kirjeldatud prioriteetsete suundade elluviimise taotleja soovib strateegilise partnerluse kaudu panustada.

Eelnõu §-des 9-14 sätestatakse toetuse andmise eesmärk ja toetatavad tegevused prioriteetsete suundade lõikes ning oodatavad tulemused.

Konkursi eesmärk on tagada võimalus vabaühendustel osaleda kodanikuühiskonna valdkonna poliitika arendamises, kujundamises ja rakendamises avatud valitsemise ja koosloome kaudu, et toetada teadmis- ja praktikapõhist poliitikakujundamist ning võimestada kolmanda sektori organisatsioone, et tasakaalustada ühiskonna, avaliku ja erasektori huve ning nende esindatust.

Programmi alaeesmärgi „Teadlikud ja aktiivsed elanikud“ prioriteetseteks suundadeks on kodanikuharidus ja arutelukultuur.

Kodanikuhariduse suuna eesmärkideks on anda eri vanuses Eesti elanikele pädevused, teadmised ja oskused, et võimestada neid tegutsema demokraatliku kodanikuna ning toetada Eesti elanike riigiidentiteeti, pakkuda kodanikuteadmisi ning -haridust ja omandatud teadmiste praktikasse rakendamist. Samuti toetada ja jõustada ühiskondliku aktiivsuse ning heategevuse arenguhüppe teostamist Eestis.

Kodanikuharidus on oskuste, teadmiste ja väärtushinnangute kujunemise protsess, mis toetab aktiivset ja vastutustundlikku ühiskonnaelus osalemist. Kodanikuks haritud inimene soovib, saab ja oskab oma elu juhtida, ühiskonnaelu mõjutada ja otsustes kaasa rääkida ning on seeläbi otseselt seotud vabatahtliku tegevusega. Teisisõnu on tal nii tahe, võimalused kui ka pädevus teostada end täieõigusliku kogukonnaliikmena. Kodanikuhariduse eesmärk on toetada kogu riigi elanikkonna valmisolekut õppimiseks, elamiseks ja töötamiseks demokraatliku ühiskonna liikmena. Kodanikuhariduse kaudu taastoodetakse kodanikuühiskonda, tagades keskkonna, kus aktiivseks ja vastutustundlikuks kodanikuks olemist väärtustatakse.

Kodanikuhariduse teadlik edendamine ja arendamine tõsteti fookusesse 2000-ndate lõpus ning 2010-ndate alguses kui kaardistati kodanikuhariduse hetkeseis, lepiti kokku Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsioon (EKAK), analüüsiti strateegiadokumente, käivitati koostöövõrgustik ning kodanikuharidus oli ka osa kodanikuühiskonna arengukavast aastatel 2011-2014.⁵ Hiljem on täiskasvanute demokraatiaalaste teadmiste, väärtuste ja oskuste kujundamisel oldud projektipõhised, millest viimase näitena võib tuua Eesti Rahvaülikoolide Liidu projekti “Kodanikuks olemise ABC”, mille eesmärk oli tõsta Eesti täiskasvanute teadlikkust demokraatliku ühiskonna toimimisest ja kestliku arenguga seotud väljakutsest ning luua eeldused kodanikuteadlikkuse ja -aktiivsuse suurenemiseks ning mida rahastas Norra Aktiivsete Kodanike Fond.⁶

Eesmärkide saavutamiseks kodanikuhariduse suunal toetuse saaja:

- 1) kavandab ja viib ellu tegevusi, mis aitavad tõsta Eesti elanike kodanikupädevusi ja osaluskuultuuri, sealhulgas teadlikkust, teadmisi, oskusi, algatusvõimet ja usaldust kodanikuühiskonnas osalemiseks ja kodanikualgatuse edendamiseks;
- 2) kavandab ja viib ellu tegevusi, mis väärtustavad ning aitavad tõsta heategevuses osalevate Eesti elanike ja organisatsioonide osakaalu;
- 3) kavandab ja viib ellu Eesti kodanikuühiskonna staatust ja mainet tugevdavaid tegevusi, sealhulgas teadlikkuse tõstmise seotud tegevusi kodanikuühiskonna rollist ühiskonnas;
- 4) panustab strateegilise suunaga seotud seadusloome ja arengudokumentide väljatöötamise ning muutmisse;
- 5) pakub taotluses vajadusel välja muud toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud tegevused.

Arutelukultuuri prioriteetse suuna eesmärgiks on toetada ühiskondliku usalduse tõstmist, polariseerumise ning nende elanike osakaalu vähendamist, kes tunnevad, et neil puudub võimalus ühiskonnaelu mõjutada. Samuti toetada ning kujundada eri ühiskonnaliikmete oskusi ja teadmisi tasakaalustatud, argumenteeritud ja koosloomelise arutelu pidamiseks.

⁵ Vabatahtlaste Liit, <https://heakodanik.ee/kodanikuhariduse-maaratlemine-ja-vorgustiku-loomine/>

⁶ Vabatahtlaste Liit, <https://heakodanik.ee/uudised/kodanikuks-olemise-abc-alustab/>

Mitmete tegurite koosmõjul on Eesti „jõudnud kodanikuühiskonna arengus punkti, kus inimesed soovivad üha enam elukeskkonna arengus kaasa rääkida, oma hoiakuid väljendada ning oskusi ja teadmisi rakendada“.⁷ Aktiivset osavõttu ühiskonna ja poliitilises elus mõjutavad lisaks muudele võimalustele ja takistustele arutelukultuur ja -ruum. Eestis tooni andev afektiivne ehk üliemotsionaalne ja kiirelt sildistav avalik arutelu ei võimalda pidada ühiskondlikku dialoogi ning toetab väärinfo levikut ning tõrjudes erinevate elanikkonnagruppide esindatust aruteludes, eriti noorte seas.⁸ Arendamist vajab Eesti arutelukultuur tervikuna ning inimeste oskused aruteludes osaleda ja diskussiooni pidada. Inimeste oskuste arendamiseks on võimalik näiteks pakkuda erinevaid interaktiivseid kodaniku- ja kodanikuühiskonna koolitusi ning kursuseid, sealhulgas demokraatiatrenne⁹ ja arutelusid¹⁰.

Eesmärkide saavutamiseks arutelukultuuri prioriteetsel suunal toetuse saaja:

- 1) kavandab ja viib ellu tegevusi osalusdemokraatia ning arutelukultuuri toetamiseks ja edendamiseks Eesti elanike seas, sh demokraatlike väärtuste ja hoiakute ning arutelu-, dialoogi- ja koosloomeoskuste kujundamiseks ja kandmiseks;
- 2) kavandab ja pakub võimalusi, sh tehnilisi või digilahendusi, tasakaalustatud ja argumenteeritud aruteludeks ja osalusviisideks;
- 3) panustab strateegilise suunaga seotud arengudokumentide väljatöötamisse ning muutmisse;
- 4) pakub taotluses vajadusel välja muud toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud tegevused.

Programmi alaeesmärgi „Võimekad vabähendused ja sotsiaalsed ettevõtted“ prioriteetne suund on vabakonna elujõulisus.

Antud suuna eesmärkideks on toetada tugeva kodanikuühiskonna arendamist Eesti vabähenduste elujõulisuse tõstmise kaudu. Vabähenduste elujõulisus hõlmab majanduslikku jätkusuutlikkust ja iseseisvust, toetavat seadusandlikku keskkonda, avatud valitsemist, teenuste delegerimist ja osutamist, ühenduste tegutsemisvõimet, toimetulekut digitaliseerituse ja tehnoloogia arenguga ning sotsiaalset innovatsiooni.

Kuigi kodanikuühiskonna rahastamine on paranenud (strateegiline partnerlus kui üks positiivne näide), on ühenduste finantsstabiilsus ja -võimekus vägagi erinevad. Kui riigipoolse toe kipuvad saama suuremad, kogenumad ja professionaalsemad ühendused, siis paljud ühendused toimivad annetuste, vabatahtliku panuse ja missioonitunde najal. Riikliku rahastamise laiem küsimus on, kas soovime jätkuvalt tugevdada tugevaid organisatsioone või anda võimalus alustavatele ühendustele kompetentsi ja võimekuse kasvatamiseks. Tervikuna puudutab teema aga Eesti vabähenduste üldist elujõulisust, mida mõõdeti kuni 2022. aastani (k.a.) Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri (*USAID*) indeksiga järgmise seitsme mõõtmel alusel: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, huvikaitse ja poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, taristu ja avalik maine. Eesti tase on püsinud aastaid sama.

Vabakonna elujõulisuse prioriteetse suuna eesmärkide saavutamiseks toetuse taotleja:

- 1) kavandab ja viib ellu tegevusi vabähenduste digitaliseerituse ja tehnoloogia arengu, sealhulgas tehisintellekti, võimaluste kasutamiseks;

⁷ Eesti Inimarengu Aruanne, 2019/2020. <https://2020.inimareng.ee/aktivism-avaliku-ruumi-koosloomes.html>

⁸ Inimarengu Aruanne 2019/2020, <https://www.2020.inimareng.ee/sissejuhatus-4.html>.

⁹ <https://www.democracyfitness.eu/>

¹⁰ <https://www.timeoutdialogue.fi/>

- 2) kavandab ja viib ellu tegevusi kodanikuühiskonna järelkasvu arendamiseks;
- 3) kavandab ja viib ellu tegevusi vabaühenduste finantsstabiilsuse ja -jätkusuutlikkuse ning omatulu teenimise võimekuse arendamiseks ja toetamiseks;
- 4) kavandab ja viib ellu tegevusi kodanikuühiskonna mõju mõõtmiseks ja hindamiseks;
- 5) panustab strateegilise suunaga seotud seadusloome ja arengudokumentide väljatöötamise ning muutmisel;
- 6) pakub taotluses vajadusel välja muud toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud tegevused.

Programmi alaeesmärgi „Läbipaistev ja kaasav poliitika kujundamine“ prioriteetne suund on kodanikuruum.

Suuna eesmärgiks on toetada avatud valitsemist kodanikuühiskonna aktiivsel osavõtul, kodanikuühiskonna suutlikkust oma huve süsteemselt esindada ning mitmekülgset demokraatlikku kodanikuruumi, milles on tagatud õigus ühineda, rahumeelselt koguneda ning võimalus oma mõtteid vastutustundlikul ja teisi arvestaval viisil väljendada.

Ülemaailmne kodanikuühiskonna ühendusi ja liite koondav võrgustik *Civicus* liigitab kodanikuruumi Eestis avatuks (skoor 93 p 100-st).¹¹ *European Civic Forum Civic Space Report 2024*, mis sisaldab ka peatükki Eesti kohta (autoriks Vabaühenduste Liit), toob välja, et Eesti kodanikuruumi olukorda hinnatakse keskmisest paremaks, kuid tuuakse välja murettekitavaid trende, nt vabaühenduste rahastamine ning selle piiratus, avatud valitsemise kvaliteet suhtes vabakonnaga, vähemusgruppide diskrimineerimine ning vaenukõne seaduse eelnõu diskussioon ühiskonnas ning poliitikute seas.¹²

Kodanikuruumi prioriteetse suuna eesmärkide saavutamiseks toetuse saaja:

- 1) toetab kodanikuühiskonnas tegutsejate huvikaitsevõimekust;
- 2) toetab kodanikuühiskonna ja avaliku võimu koostööd soodustavate heade tavade ja koostöökokkulepete jõustamist ja levitamist, sealhulgas Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni, ning läbipaistvust toetavate järelevalvemehhanismide arendamist ja rakendamist;
- 3) kavandab ja viib ellu tegevusi kodanikuühiskonna struktuuride, vormide ja praktikate kirjeldamiseks ja kaasamiseks;
- 4) panustab strateegilise suunaga seotud seadusloome ja arengudokumentide väljatöötamise ning muutmisel;
- 5) pakub taotluses vajadusel välja muud toetuse andmise eesmärkide elluviimiseks ja tulemuste saavutamiseks vajalikud ning põhjendatud tegevused.

Eelnõu §-s 15 reguleeritakse taotluse menetlemise tingimusi. See tähendab nii vormiliste nõuete kontrolli kui taotluste sisulist hindamist.

Kõiki konkursile esitatud taotlusi menetletakse samal ajal. Toetuse andja menetleb taotlust kuni 90 kalendripäeva taotluse esitamise tähtajast arvates. Kuna taotluste menetlemise protseduur näeb ette taotluste vormilistele nõuetele vastavuse kontrolli, komisjoni kogunemist, taotluste hindamist, teatud juhtudel ka osalise rahuldamise ettepanekute tegemist, käskkirjade ettevalmistamist, vormistamist ja kooskõlastamist, siis on praktika näidanud, et sõltuvalt

¹¹ Civicus Monitor 2024, https://monitor.civicus.org/globalfindings_2023/.

¹² Civic Space Report 2024, Estonia, <https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2024/05/CIVIC-SPACE-REPORT-2024-ESTONIA.pdf>.

taotluste mahust võib taotluste menetlemiseks kuluda kuni 90 kalendripäeva sõltuvalt konkursile esitatud taotluse arvust ja kvaliteedist.

Lõikes 2 jäetakse toetuse andjale õigus küsida taotlejalt täpsustusi või taotluse täiendamist või muutmist. See on vajalik selleks, et olukorras, kus taotlus on üldjoontes põhjendatud, kuid selle sisu, eelarve või tulemused ei ole piisavalt selged või selles esinevad puudused, mis ei võimalda taotlust täies mahus hinnata, saaks taotleja selle võimaluse. Taotlejal on õigus taotlust muuta vaid toetuse andja osutatud puuduste kõrvaldamiseks või täpsustuste tegemiseks.

Eelnõu §-s 16 sätestatakse tingimused taotluse vormilistele nõuetele vastamiseks.

Taotluse läbivaatamisel kontrollib Siseministeerium, kas taotlus vastab kõikidele konkursi teavituses ja määruse § 7 lõigetes 1 ja 2 toodud nõuetele, kas taotleja vastab kõikidele käesoleva määruse § 6 lõigetes 1-3 sätestatud nõuetele ning kas taotleja poolt esitatud andmed on täielikud ja õiged. Juhul, kui taotlus sisaldab vormilisi puudusi, määratakse tähtaeg puuduste kõrvaldamiseks. Antud säte ei kohaldu seega juhul, kui taotluses esineb sisulisi puudusi.

Toetuse andja jätab taotluse läbi vaatamata, kui seda ei ole tähtjaks esitatud. Toetuse andja võib taotluse esitamise tähtaja ennistada vastavalt haldusmenetluse seaduse (HMS) sätetele. Tähtaega võib ennistada nii toetuse andja omal initsiatiivil kui ka taotleja vastava avalduse alusel. Mõlemal juhul peab ennistamiseks olema mõjuv põhjus.

Juhul, kui taotleja ei kõrvalda puudusi tähtaegselt, võib taotluse andja jätta taotluse läbi vaatamata. Taotluse läbi vaatamata jätmisest teavitatakse taotlejat koos kirjaliku põhjendusega ja viitega vaidlustamise võimalustele.

Eelnõu §-s 17 reguleeritakse taotluse hindamine, hindamiskriteeriumid ja valiku kord.

Kui Siseministeerium on taotluse läbi vaadanud ja kontrollinud taotleja ja taotluse nõuetele vastavust, hindab nõuetekohast taotlust vähemalt kolmeliikmeline hindamiskomisjon (edaspidi *komisjon*). Komisjonil on õigus vajadusel kaasata hindamisprotsessi täiendavaid hääleõiguseta eksperte. Komisjoni liikmed ja kaasatud eksperdid peavad kooskõlas korrupsioonivastase seadusega kinnitama hinnatava taotluse ja taotleja suhtes oma erapooletust ning sõltumatust. Seotuse olemasolul on komisjoni liige ja/või ekspert kohustatud ennast HMS §-s 10 toodud tingimustel ja korras taandama.

Lõike 5 järgi hindab komisjon taotlust järgmiste kriteeriumide alusel:

- 1) tegevuste omavaheline seotus ja nende mõju ning kavandatud tegevuste eesmärgipärasus ja vajalikkuse põhjendus;
- 2) indikatiivse eelarve vastavus tegevuskavale, põhjendus, realistlikkus ja säästlikkus ning kulude vajalikkus tegevuste elluviimiseks;
- 3) taotleja senine panus ja võimekus valdkonna strateegilisel arendamisel;
- 4) tegevuste, tulemuste mõõtmise ja ajakava läbimõeldus ning põhjendus ja nende omavaheline loogiline seos;
- 5) taotleja nägemus koostööst rahastajaga ning taotleja partner(id) ja koostöö kavandatud tegevuste elluviimiseks.

Kriteeriumite selge sätestamine on oluline selleks, et taotlejale oleks arusaadav, mida hinnatakse. Samuti on läbipaistvad ja selgelt kirjeldatud kriteeriumid taotlejale abiks taotluse koostamisel ning tegevuste ja tulemuste kirjeldamisel. Ühtlasi on selgelt kirjapandud asjaolud

juhendiks taotluste hindajatele ja otsuse tegijatele. Kokku on võimalik ühele taotlusele omistada maksimaalselt 100 punkti. Vältimaks olukorda, kus küll nõuetele vastav, kuid sisuliselt nõrk taotlus saaks rahastuse, nähakse ette taotluse sisule ette nähtud miinimum punktisumma.

Hindamise tulemusena tekib iga prioriteetse suuna (kodanikuharidus, arutelukultuur, vabatahtlaste elujõulisus ja kodanikuruum) kohta eraldi pingerida. Komisjoni koosoleku tulemusena allkirjastab komisjon argumenteeritud ettepanekutega komisjoni protokollile selle kohta, milliseid taotlusi toetada ja milliseid mitte.

Eelnõu §-s 18 reguleeritakse taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise ja rahuldamata jätmise otsuse tegemine ning tingimused ja kord.

Siseminister teeb taotluse rahuldamise, osalise rahuldamise või rahuldamata jätmise otsuse hindamiskomisjoni ettepanekul.

Taotlejale saadetakse tema kohta tehtud otsus elektrooniliselt.

Taotluse rahuldamise otsus tehakse, kui taotleja ja taotlus vastavad kõigile määruses sätestatud nõuetele ja taotlus kuulub hindamistulemuse põhjal rahuldamisele. Seega peavad mõlemad punktid olema samaaegselt täidetud.

Taotluse rahuldamise ja osalise rahuldamise otsuses sätestatakse vähemalt toetuse saaja ja toetuse andja andmed, toetuse andmise eesmärk, toetuse summa, toetatavad tegevused ja nende elluviimise eeldatav ajakava, iga toetatava tegevuse tulemusnäitaja koos sihttasemega, teave riigiabi, sealhulgas grupierandiga hõlmatud riigiabi, või vähese tähtsusega abi andmise kohta, kui tegemist on sellise abi andmisega, poolte õigused ja kohustused, toetuse maksmise aluseks olevate dokumentide, teabe ning tegevus- ja finantsaruannete esitamise kord, toetuse kasutamisest teavitamise nõuded ning toetuse maksmise peatamise ja taotluse rahuldamise otsuse kehtetuks tunnistamise alused. Samuti sisaldab otsus viidet vaidlustamise korra kohta.

Taotluse võib rahuldada osaliselt, kui taotluse täies ulatuses rahuldamine ei ole võimalik konkursi eelarve mahu ületamise tõttu või kui see ei ole põhjendatud, arvestades taotletud toetuse summat, konkursi eesmärki, taotluse sisu ja hindamiskriteeriume. Sellisel juhul esitatakse taotlejale toetuse menetlisperioodil hindamiskomisjoni ettepanek taotletud toetuse või tegevuste mahu muutmiseks. Taotluse võib osaliselt rahuldada üksnes taotleja kirjalikul nõusolekul, millega ta ühtlasi peab kinnitama, et konkursi eesmärgid on taotluse osalise rahuldamise korral saavutatavad. Siseminister jätab taotluse rahuldamata, kui taotleja ei kinnita, et taotluses toodud eesmärgid on saavutatavad taotluse osalise rahuldamise korral ning et taotleja on nõus taotletud toetuse osalise rahuldamisega. Seega on ka taotluse osalise rahuldamise puhul oluline, et konkursi eesmärgid oleksid siiski saavutatavad. Tegu ei ole kaalutusõiguse andmisega, vaid juhul, kui eesmärgid ei ole taotluse osalise rahuldamise korral saavutatavad, peab Siseminister jätma taotluse rahuldamata.

Taotlus jäetakse rahuldamata, kui see ei vasta täielikult määruse nõuetele. Rahuldamata jätmise aluseks võib olla vähemalt ühe hindamiskriteeriumi väärtuseks 0 punkti saamine, taotluse koondhinde jäämine alla 60 punkti, eelarvevahendite puudumine pingerea alusel või olukord, kus taotleja mõjutab menetlust pettuse, ähvarduse või muu õigusvastase tegevusega või kui taotleja ei ole nõus taotluse osalise rahuldamise ettepanekuga.

Taotluse rahuldamata jätmise otsuses märgitakse vähemalt otsuse tegemise kuupäev, otsuse tegija andmed, taotleja nimi, otsuse põhjendus ja selgitus otsuse vaidlustamise korra kohta.

Eelnõu § 19 reguleerib riigieelarvelise toetuse väljamaksmise tingimusi ja aruandluskohustust.

Kui hindamisotsuse alusel kuulub taotlus rahuldamisele, maksab toetuse andja toetuse saajale toetuse välja igal eelarveaastal perioodil 2025-2027. Eraldi riigieelarvelise toetuse lepingut ei sõlmita.

Toetuse maksmise jagamine kolmele eelarveaastale (2025–2027) on põhjendatud vajadusega tagada toetuse saaja tegevuste jätkusuutlik rahastamine ning vältida ühekordse toetuse eraldamise riske. See võimaldab toetuse andjal igal aastal hinnata ja vajadusel korrigeerida rahastamisotsuseid lähtuvalt tegevuste tulemuslikkusest ja eesmärkide saavutamisest. Samuti aitab selline jaotus paremini planeerida riigieelarve ressursse.

2025. aasta toetuse väljamaksmine otsuse tegemise järel 30 kalendripäeva jooksul tagab toetuse saajale vajalike eelarvehandite kiire kättesaadavuse taotluses kavandatud tegevustega alustamiseks. 2026. ja 2027. aasta toetuste maksmine seotakse eelneva perioodi aastaaruande aktsepteerimisega, mis tagab, et toetusrahade kasutamine toimub sihipäraselt ja kooskõlas taotluses esitatud tegevuskavaga. Selle nõude eesmärk on tagada toetuse andja järelevalve rahaliste vahendite kasutamise üle ja motiveerida toetuse saajat täitma aruandlusnõudeid korrektselt ja õigeaegselt.

Toetuse saaja esitab toetuse andjale allkirjastatud aastaaruande kalendriaasta kohta otsuses sätestatud tähtajal ja lõpparuande 30 kalendripäeva jooksul pärast abikõlblikkuse perioodi lõppu. Aruande vormi sätestab toetuse andja määruse lisana.

Toetuse saaja tegevuste ja eesmärkide täitmise hindamine toetuse saaja esitatud aruannete põhjal iga-aastaselt võimaldab toetuse andjal tuvastada võimalikke kõrvalekaldeid või vajadusi tegevuste ümberkorraldamiseks. See annab ka varajase ülevaate planeeritud tegevuste üldisest tulemuslikkusest ja selle mõjust. Järelevalve regulaarne läbiviimine suurendab läbipaistvust ja aitab tagada avalike vahendite tõhusa kasutamise. Hindamise eesmärk on tagada, et tegevused on ellu viidud tulemuslikult, toetuse vahendid on kasutatud vastavalt eesmärgile ja kõik tegevused vastavad kinnitatud ajakavale.

Hindamise protsess algab pärast aastaaruande esitamist ning selle läbivaatamine toimub üldjuhul 30 kalendripäeva jooksul. Kui hindamise käigus selgub, et eesmäärke pole piisavalt saavutatud või esineb kõrvalekaldeid kavandatud tegevustest, võib toetuse andja nõuda täiendavaid selgitusi, esitada parandustegevuste ettepanekuid või tõsisemate rikkumiste korral peatada või vähendada toetuse maksmist. Selline järelevalve tagab avalike vahendite tõhusa kasutamise, võimaldab õigeaegselt tegeleda probleemidega ning toetab programmi üldise mõju saavutamist.

Eelnõu §-s 20 sätestatakse toetuse kasutamisega seotud kulude abikõlblikkuse tingimused.

Eelnõus on määratletud abikõlblikud ja mitteabikõlblikud kulud, et tagada toetuse vahendite sihipärane ja tõhus kasutamine. Abikõlblikud kulud hõlmavad plaanitud tegevuste elluviimisega otseselt seotud kulusid, sealhulgas töötajate töötasusid, ekspertide tasusid, ürituste ja koolituste korraldamise kulusid, analüüside ja strateegiate koostamist ning kommunikatsiooni- ja teavitustegevusi. Mitteabikõlblike kulude hulka kuuluvad muu hulgas

maa ja kinnisvara soetamine, finantskulud, viivised ja trahvid, huvide konfliktiga seotud tehingud ning juba teisest projektist rahastatud kulud. Kõik kulud peavad olema tõendatud asjakohaste raamatupidamisdokumentidega, nagu arved või samaväärsed tõendusväärtusega dokumendid, et tagada kulutuste läbipaistvus ja kontrollitavus. Selged juhised aitavad vältida väärkasutust, tagades avalike vahendite tõhusa ja eesmärgipärase kasutamise.

Eelnõu § 21 sätestab toetuse tagasinõudmist ja -maksmist ning ajatamist puudutava.

Eelnõu sätestab tingimused, mille korral toetuse andjal on õigus nõuda makstud toetust osaliselt või täielikult tagasi või vähendada järgneva eelarveaastaks kavandatud toetussummat. Need tingimused on mõeldud tagama, et toetust kasutatakse sihipäraselt, läbipaistvalt ja kooskõlas määruses sätestatud nõuetega.

Toetus nõutakse täielikult või osaliselt tagasi või vähendatakse toetussummat, kui ei ole tõendatud heakskiidetud taotluses kavandatud tegevuste tulemuste ja eesmärkide saavutamist või kui toetust ei ole kasutatud otsuses ettenähtud korras ja tingimustel. Samuti on tagasinõudmine põhjendatud juhul, kui toetuse saaja ei esita nõutavaid sisu ja finantsaruandeid, mis kinnitavad toetuse kasutamise korrektsust. Toetuse tagasinõudmine või toetussumma vähendamine otsustatakse käesoleva määruse § 19 lõikes 3 sätestatud aruandluse käigus.

Kui toetuse saaja ei võimalda pädeval isikul kontrollida toetuse kasutamise sihipärasust ega esita nõutud dokumente mõistliku aja jooksul, võib toetuse andja rakendada tagasinõudmist. Läbipaistvuse ja järelevalve takistamine on tõsine rikkumine, mis seab kahtluse alla vahendite korrektse kasutamise.

Olulised rikkumised teavitusnõuetes või tähtaegade ületamine võivad samuti põhjustada tagasinõude. Sellised rikkumised võivad kahjustada projekti avalikku nähtavust või mõjutada teiste seotud osapoolte tööd ja eesmärke. Teavitusnõuded tulenevad käesoleva määruse § 18 lõike 6 punktist 6 ja § 22 lõike 1 punktidest 5-6.

Toetus tuleb tagasi maksta, kui selgub, et taotlus rahuldati valeandmete põhjal või kui toetuse saaja on varjanud olulist teavet. Lisaks on tagasinõudmine võimalik juhul, kui toetuse saajal on toetuse andja ees muid täitmata rahalisi kohustusi, mis näitavad ebausaldusväärset rahaliste kohustuste täitmisel.

Kui toetus jääb otsuses määratud tähtajaks kasutamata või toetuse saaja esitab avalduse toetuse kasutamisest loobumise kohta, on toetuse tagasinõudmine loogiline samm, et vältida vahendite kasutamist eesmärgitult.

Need tingimused tagavad, et toetust kasutatakse läbipaistvalt ja tulemuslikult, toetades programmi eesmärke ning minimeerides väärkasutuse riski.

Toetuse andja otsustab toetuse osalise või täieliku tagasinõudmise kaalutusõiguse kohaselt. Kui toetuse saaja on eiranud oma kohustusi või talle kehtestatud nõudeid ja rikkumine tõi kaasa rahalise mõju, kuid toetuse andjal ei ole võimalik rahalise mõju suurust hinnata, vähendatakse toetust protsentuaalselt olenevalt rikkumise raskusest ja mõjust kulu abikõlblikkusele.

Toetuse tagasinõudmise otsust ei tehta, kui puudus kõrvaldatakse või kohustus või nõue täidetakse poolte vahel kokkulepitud aja jooksul või kui toetuse saaja avastas ja teatas toetuse andjale esimesel võimalusel, et talle on hüvitatud mitteabikõlblik kulu, ning tagastas toetuse.

Lisaks võib toetuse andja taotluse rahuldamise otsuse edasiulatuvalt kehtetuks tunnistada või määratud toetuse summat muuta siis, kui riigieelarvelised vahendid ei võimalda toetust maksta või ei võimalda seda teha toetuse määramise otsuses sätestatud mahus. Kehtetuks tunnistamise võimalus sätestatakse ka taotluse rahuldamata otsuses. HMS § 66 lg 2 p 1 kohaselt haldusakti, mis andmise ajal oli õiguspärane, võib tunnistada isiku kahjuks edasiulatuvalt kehtetuks, kui selleks on jäetud võimalus haldusaktis. HMS § 64 lg 1 teise lause kohaselt kohaldatakse kehtetuks tunnistamise kohta sätestatu ka haldusorgani poolt haldusakti muutmise ja haldusakti kehtivuse peatamise suhtes.

Nimetatud tingimus on kehtestatud seetõttu, et määrusega otsitakse strateegilist partnerit kolmeks aastaks, samas kui riigieelarveliste vahendite täpne suurus selgub aasta põhiselt. Toetuse andja soov ei ole asuda toetust andma ühe aasta kaupa, kuivõrd eesmärgiks on leida pikaajaline strateegiline partner taotluses näidatud eesmärkide ja tegevuste elluviimiseks ning eelarvehendite summa on aastate lõikes püsinud sama ehk on üldjuhul ettenähtav. Riigieelarveliste vahendite puudumisel ei ole lubatud otsuse tagasiulatuvalt kehtetuks tunnistamine. Antud põhjendustel otsuse kehtetuks tunnistamine on seotud kindla tähtajaga ning tuleb teha hiljemalt 60 kalendripäeva jooksul pärast riigieelarve seaduse vastuvõtmist.

Tagasimaksmisele kuuluva toetuse võib ajatada toetuse saaja põhjendatud ajatamistaotluse alusel. Toetuse tagasimaksmise ajatamiseks esitab toetuse saaja toetuse andjale hiljemalt 20 kalendripäeva jooksul toetuse tagasinõudmise otsuse kättesaamisest arvates ajatamistaotluse, milles on toodud ajatamise vajaduse põhjendus ja soovitud tagasimaksmise ajatamiskava. Ajatamistaotlusele peab toetuse saaja lisama finantsseisu kajastavad dokumendid (näiteks kontode väljavõtted, laenulepingute koopiad, teenuseosutamise lepingud, muid tulusid ja kulusid kajastavad lepingud).

Ajatamistaotluse rahuldamise või rahuldamata jätmise kohta teeb toetuse andja otsuse 20 kalendripäeva jooksul ajatamistaotluse saamisest arvates. Põhjendatud juhul võib otsuse tegemise tähtaega pikendada mõistliku aja võrra, teavitades sellest toetuse saajat.

Toetuse tagasimaksmise ajatamise perioodi määrab toetuse andja võimalusel arvestades toetuse saaja esitatud tagasimaksmise ajatamiskava. Kui esitatud tagasimaksmise ajatamiskava ei ole võimalik arvestada (näiteks on soovitud ajatamiskava esitatud ebamõistlikult pikale perioodile), peab toetuse andja ajatamise perioodi määramist põhjendama, kuna tegemist võib olla toetuse saaja kahjuks tehtava otsusega.

Ajatamise otsuse võib tunnistada kehtetuks, kui toetuse saaja ei maksa ajatamiskava kohaselt toetust tagasi. Ajatamise otsuse kehtetuks tunnistamise korral peab toetuse saaja maksuma kogu toetuse tagasi 30 kalendripäeva jooksul ajatamise otsuse kehtetuks tunnistamise otsuse jõustumisest arvates.

Juhul, kui tagasimaksmisele kuuluvat toetust tähtaja jooksul tagasi ei maksta, nõuab toetuse andja tagasimaksmisele kuuluva toetuse tagasi võlaõigusseaduse 52. peatüki (§-d 1027–1042) ehk alusetu rikastumise sätete kohaselt. Sellisel juhul teavitatakse toetuse saajat kirjalikult ettevõetavatest sammudest toetuse tagasinõudmisel.

Eelnõu § 22 sätestab toetuse saaja õigused ja kohustused. Käesolevas paragrahvis sätestatakse toetuse saaja üldised õigused ja kohustused, mis tagavad toetuse andmise vastavuse

haldusmenetluse põhimõtetele ja mis aitavad täita haldusorgani kohustusi toetuse saajate ees ning tagada toetuse andmise järelevalve.

Lõike 1 järgi on toetuse saajal õigus saada toetuse andjalt teavet ja nõuandeid, mis on seotud määruses või taotluse rahuldamise otsuses sätestatud nõuete ja toetuse saaja kohustustega. Samuti on toetuse saajal igal ajal õigus toetusest loobuda või toetus tagastada.

Lõikes 2 on sätestatud toetuse saaja kohustused. Kohustused rakenduvad alates taotluse rahuldamise või osalise rahuldamise otsusest. Toetuse saaja peab tagama eelnõus sätestatud kohustuste täitmise ja tegevuse eduka elluviimise.

Eelnõu §-s 23 sätestatakse toetuse andja õigused ja kohustused.

Lõike 1 järgi on toetuse andjal õigus kontrollida toetuse kasutamise eesmärgipärasust, saada toetuse saajalt toetuse kasutamise kohta teavet ja tutvuda dokumentidega ning nõuda toetuse osalist või täielikku tagastamist, keelduda toetuse maksmisest, kui toetuse saaja rikub määruses sätestatud tingimusi või kaldub muul viisil kõrvale määruses sätestatust. Toetuse andjal on lisaks haldusaktis õigus sätestada taotluse rahuldamise või osalise rahuldamise otsuses otsuse kehtetuks tunnistamise või muutmise võimalus, kui riigieelarvelised vahendid ei võimalda edasiulatavalt toetust maksta.

Lõike 2 kohaselt peab toetuse andja edastama taotlejale või toetuse saajale määrusega reguleeritud otsused, kontrollima toetatavate tegevuste läbiviimist, teavitama toetuse saajat määruses ja muudes toetuse kasutamist reguleerivates õigusaktides tehtud muudatustest. Samuti peab toetuse andja tagama vähese tähtsusega abi andmisel andmete kandmise riigiabi ja vähese tähtsusega abi registrisse ja muude konkurentsiseaduse 6. peatükis toodud kohustuste täitmise.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõuga ei võeta üle ega rakendata Euroopa Liidu õigust. Eelnõus on kooskõlas VTA määrusega.

5. Määruse mõjud

Edaspidi kehtestatakse kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise tingimused ja kord siseministri määrusega. Seni on strateegilise partnerluse konkursi tingimused olnud reguleeritud siseministri käskkirjadega. Toetuse andmise tingimused sisuliselt ei muutu, kuid määruse kehtestamisega paraneb eelduslikult sihtrühma informeeritus strateegilisest partnerluse võimalusest, tagades seeläbi võimalikult võrdne kohtlemine ning ligipääs konkursil osalemiseks.

5.1. Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele

Sihtrühm: Siseministeeriumi teenistujad, kelle ülesanne on menetleda ja hinnata toetuse taotlusi.

Siseministeriumis töötab ligi 200 inimest¹³. Toetuse taotluste menetlemise ja hindamisega puutuvad kokku maksimaalselt viis teenistujat. Seega on sihtrühm Siseministeriumi teenistujate koguarvuga võrreldes **väike**.

Mõju ulatus: eelnõuga ei kaasne sisulisi muudatusi Siseministeriumile. Seni olid Siseministeriumi kodanikuühiskonna valdkonna strateegilise partnerluse konkursi läbiviimise ja taotluse esitamise tingimused reguleeritud siseministri või kantsleri käskkirjaga¹⁴. Võrreldes seni kehtinud korraga regulatsiooni sisuliselt ei muudeta, kuid määruse kehtestamisega paraneb eelduslikult toetuse saaja sihtrühma teadlikkus strateegilisest partnerlusest kodanikuühiskonna valdkonnas Siseministeriumiga, tagades seeläbi võimalikult võrdse kohtlemise, info ning ligipääsu konkursil osalemiseks. Samuti väheneb mõningal määral toetuse andja halduskoormus kuna toetuse andmise otsus tehakse haldusaktiga ning eraldi riigieelarvelise toetuse lepingut ei sõlmita.

Mõju avaldumise sagedus on **väike**, kuna Siseministeriumi ülesandeid eelnõuga ei muudeta.

Ebasoovitava mõju esinemise risk on **väike**, kuna sisulisi muudatusi toetuse andmise tingimustes ei tehta.

Järeldus mõju olulisuse kohta: muudatustega kaasneb sihtrühmale **positiivne mõju**, sest tagatakse võrdne kohtlemine ja ligipääs konkursil osalemiseks.

5.2. Sotsiaalne mõju

Sihtrühm: mittetulundusühing või sihtasutus, samuti nendest moodustatud võrgustik, aga ka vabaihenduste katusliit, mis ei ole riigi ega kohaliku omavalitsuse, erakonna, äriühingu(te) või nende liidu, ametiühingu või kutseliidu valitseva mõju all. Hinnanguliselt võib sellest mõjutatud olla kümnekond ühingut ja nende liiget.

Mõju ulatus: eelnõuga ei kaasne sihtrühmale muudatusi, sest toetuse andmise tingimustes ja korras ei tehta sisulisi muudatusi, mis eeldaksid muudatustega kohanemist. Mõningal määral võib väheneda toetuse saaja halduskoormus kuna toetuse andmise otsus tehakse haldusaktiga ning eraldi riigieelarvelise toetuse lepingut ei sõlmita. Kuna edaspidi kehtestatakse toetuse andmise tingimused ja kord siseministri määrusega, suureneb õigusselgus. Samuti loovad õigusselgust regulatsiooni täpsustused, mis puudutavad toetuse taotleja ja toetuse andja õigusi ja kohutusi. Lisaks muutub selgemaks ka toetuse tagasinõudmise regulatsioon, sest see kehtestatakse määruses. Seega kaasneb eelnõuga väheoluline, kuid positiivne mõju kodanikuühiskonna poliitikavaldkonnas tegutsevatele vabaihendustele, tagades seeläbi võimalikult võrdse kohtlemise, info ning ligipääsu konkursil osalemiseks.

Mõju avaldumise sagedus on **väike**.

Ebasoovitava mõju esinemise risk on **väheoluline**.

¹³ Siseministerium. <https://siseministerium.ee/ministerium-ja-kontaktid/ministerium-ja-minister/ministeriumi-tutvustus-ja-struktuur>

¹⁴ Nt. siseministri 28. novembri 2022. aasta käskkiri nr 1-3/90 „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks aastateks 2023-2026“; siseministri 14. veebruari 2021. aasta käskkiri nr 1-3/17 „Konkursside läbiviimine strateegiliste partnerite leidmiseks aastateks 2021-2024“; kantsleri 13. juuli 2018. aasta käskkiri „Konkursi läbiviimine strateegilise partneri leidmiseks vabaihenduste tegutsemissootlikkuse tõstmisel aastateks 2019-2020“.

Järeldus mõju olulisuse kohta: muutustega kaasneb sihtrühmale **positiivne mõju**, sest teadlikkus ja informeeritus strateegilise partnerluse võimalusest suureneb. Samuti omab õigusselgus suurenemine ja halduskoormuse potentsiaalne vähenemine positiivset mõju.

Mõju isikuandmete töötlemisele

Isikuandmete töötlemise vajaduse tingib see, et tuleb kontrollida taotleja vastavust kehtestatud nõuetele. Taotluses tuleb esitada tegevuste elluviimisega seotud isikute *curriculum vitae*'sid. Juba rahastuse saanud projektide kulude abikõlblikkuse kontroll hõlmab ka projektist töötasu saavate ekspertide lepingulise suhte ja töötasu maksmise kontrollimist.

Isikuandmete kaitse üldmääruse¹⁵ artiklis 35 nimetatud andmekaitsealane mõjuhinnang ei ole praegusel juhul vajalik, sest kasutusele ei võeta uut tehnoloogiat ning isikuandmete töötlemise laadi, ulatust, konteksti ja eesmärke arvesse võttes ei teki tõenäoliselt füüsiliste isikute õigustele ja vabadustele suurt ohtu. Samuti ei toimu automatiseeritud andmetöötlust ning ei töödelda eriliiki isikuandmeid. Andmeid töödeldakse Siseministeeriumi dokumendihaldussüsteemis, mis vastab andmetöötlemise põhimõtetele ja on andmete töötlemiseks turvaline. Taotlusvooru puhul ei ole tegemist isikuandmete töötlemisega ulatuses, mis mõjutaks õigusi või kohustusi või väljuks õigusaktides sätestatud piiridest. Isikute kvalifikatsiooni hindamine *curriculum vitae*'de põhjal on õigustatud, et sõeluda välja parimad projektid ja parimad projektide elluviijad. Nii hindajatele kui abikõlblikkust kontrollivatele ekspertidele kohaldub konfidentsiaalsuskohustus oma töö piires.

6. Määruse rakendamise seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Toetus jaotatakse riigieelarve strateegiaga kodanikuühiskonna strateegilise partnerluse rahastamiseks eraldatud eelarve alusel avatud konkursi raames.

Eelnõul puudub vahetu mõju riigieelarve tuludele või kuludele, võrreldes toetuse senise rakendamisega.

Eelnõu rakendamiseks on vaja moodustada hindamiskomisjon, kelle ülesanne on hinnata taotlusi. Hindamiskomisjoni liikmete tööd eraldi ei tasustata, sest selline hindamine on nende põhitöö osa. Hindamiskomisjoni töösse vajadusel kaasatud eksperdi tasustamine võib toimuda kokkuleppel vastava eksperdiga.

7. Määruse jõustumine

Määrus jõustub **üldises korras**, s.o kolmandal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist. Kuna määruse rakendamisega ei kaasne lisategevusi, puudub vajadus planeerida eelnõuga kohanemiseks lisa-aega.

8. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse EIS-i kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile.

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>